

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼ ՍԱՐԱՆ

ԱՆՆԱ ԷԴՈՒ ԱՐԴԻ ԱՍԱՏՐՅԱՆ

**ՊԵՆԻՏԵՆՏԻԱՐ ՀԱՆՏԱԿՈՐՈՒ ԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒ ԹՅՈՒՆՈՒՄ**

**ԺԲ.00.05- «Քրեական իրավունք, կրիմինալ ոգիա,
քրեականաբողական իրավունք» մասնագիտությամբ
իրավաբանական գիտությունների թեկնածուի գիտական
աստիճանի հայցման ատենախոսություն**

ԵՐԵՎԱՆ 2016

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

АННА ЭДУАРДОВНА АСАТРЯН

**ПЕНИТЕНЦИАРНАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ
В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ**

АВТОРЕФЕРАТ

**Диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических
наук по специальности**

**12.00.05 – "Уголовное право, криминология,
уголовно-исполнительное право"**

ЕРЕВАН 2016

Ատենախոսություն թեման հաստատվել է Երևանի պետական
համալսարանում

Գիտական ղեկավար՝

իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Յ. Մ. Խաչիկյան

Պաշտոնակատար ընդդիմախոսներ՝ իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիլբանդյան

իրավ. գիտ.
թեկնածու Ա. Յ. Յովհաննիսյան

Առաջատար կազմակերպություն՝ ՀՀ ոստիկանություն
կրթահամալիր

Ատենախոսություն պաշտպանությունը կայանալու է 2016թ.
հունիսի 13-ին, ժամը 12⁰⁰-ին Երևանի պետական համալսարանում
գործող ԲՈՅ-ի իրավագիտություն 001 մասնագիտական խորհրդի
նիստում (0025, ք. Երևան, Ալեք Մանուկյան 1):

Ատենախոսությունը կարելի է ծանոթանալ Երևանի պետական
համալսարանի գրադարանի գիտաշխատողների
ընթերցասրահում:

Սեղմագիրն առաքված է 2016թ.-ի հունիսի 9-ին:

Մասնագիտական խորհրդի գիտական
քարտուղարի պաշտոնակատար,
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր
Վաղարշյան

Ա. Գ.

Тема диссертации утверждена в Ереванском государственном университете

Научный руководитель: доктор юридических наук,
профессор А. М. Хачикян

Официальные оппоненты: доктор юридических наук,
профессор С. А. Дилбандян
кандидат юридических
наук А. Г. Оганнисян

Ведущая организация: Образовательный Комплекс Полиции РА

Защита состоится 13-ого июля 2016г. в 12⁰⁰ часов на заседании
Специализированного совета ВАК 001 по юриспруденции при Ереванском
государственном университете (0025, г. Ереван, ул. Алека Манукяна 1).

С диссертацией можно ознакомиться в читальном зале научных
работников библиотеки ЕГУ.

Автореферат разослан 9-ого июня 2016г.

Исполняющий обязанностей ученого секретаря
специализированного совета,
доктор юридических наук, профессор

А. Г. Вагаршян

ՆԵՐԱՃՈՒԹՅՈՒՆ

Հետազոտություն թեմայի արդիականությունը: Իրավական
պետություն կայացման գործընթացում մեծ դեր ունեն թրեական
և թրեականատարողական օրենսդրությունների
կատարելագործումը, ազատագրկման դատապարտված անձանց
վերաօգիսակականացումը, նոր հանցագործությունների
կանխումբը:

Ազատագրկման ընթացքում կատարված հանցագործությունները արգելակում են պատժի նպատակների իրականացումը, հեղինակագրկում քրեակատարողական համակարգը, ապակայունացնում իրավիճակը քրեակատարողական հիմնարկներում, խոչընդոտում այնտեղ իրավակարգի ամրապնդմանը: Ուստի, պենիտենցիար հանցավորությունը վտանգավոր է ոչ միայն քրեակատարողական հիմնարկների, այլև՝ ամբողջ հասարակություն համար:

Պենիտենցիար հանցավորության հետ սերտ կապված է պենիտենցիար վիկտիմայնացումը, որի աճը նպաստում է դատապարտյալների վիկտիմայնացման մակարդակի հետագա բարձրացմանը, ինչը նույնպես բացասաբար է անդրադառնում դատապարտյալների վերասոցիալականացման գործընթացի վրա:

Պենիտենցիար հանցավորության կանխարգելումը միշտ եղել է քրեակատարողական մարմինների ուշադրության կենտրոնում, սակայն տարվող կանխարգելիչ միջոցառումները մինչ այժմ կրում են միակողմանի բնույթ. հանցավոր վարքագծի մեխանիզմում անտեսվում է գոհի դերը: Պենիտենցիար կանխարգելումը գլխավորապես ուղղված է այն դատապարտյալներին, ում կողմից սպասելի է հանցավոր արարքների կատարում: Կարելի է ենթադրել, որ քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմի նկատմամբ դատապարտյալների անվստահության պատճառներից մեկը հենց դա է:

Նշվածը անհրաժեշտություն է առաջացնում փնտրելու պենիտենցիար հանցավորության կանխարգելման նոր ուղիներ: Որպես այդպիսին կարող է լինել համեմատաբար վերջերս ձևավորված՝ հանցավորության կանխարգելման վիկտիմալ ոգիական ուղղությունը:

Բացի այդ, անչափ կարևոր և արդիական է ազատագրկման դատապարտված անձանց անվտանգության ապահովմանն ուղղված մեխանիզմների մշակումը, պատժի նպատակների իրականացմանը և առաջին հերթին դատապարտյալների ուղղմանը խոչընդոտող հանցավոր միջավայրի ազդեցությունից նրանց պաշտպանության այլ ուղիների որոնումը:

Նշված խնդիրների ուսումնասիրության անհրաժեշտությունը հիմնավորում է ատենախոսության թեմայի արդիականությունը:

Թեմայի մշակվածությունն աստիճանը: Պենիտենցիար հանցավորության ուսումնասիրությանը իրենց աշխատություններում տարբեր ժամանակաշրջաններում անդրադարձել են Յու. Մ. Անտոնյանը, Գ.Ա. Ավանեսովը,

Վ.Մ.Անիսիմկովը, Ա.Ա. Բակինը, Ն.Վ. Բրիգգալովան, Ա.Ի. Դոլգովան, Յու.Վ. Ժուրավլյովան, Ի.Վ. Կորետնիկովան, Գ.Ֆ. Խոխրյակովը, Յ.Մ. Խաչիկյանը և այլոք: Նշված հեղինակների աշխատություններն ունեն տեսական և գործնական մեծ նշանակություն, սակայն պենիտենցիար հանցավորության կանխարգելման խնդրի համալիր հետազոտությունն դրանցում իրականացված չէ:

ՀՀ-ում պենիտենցիար հանցավորության համալիր հետազոտությունն չի իրականացվել. դրա առանձին հիմնախնդիրներ վերլուծության են ենթարկվել պրոֆեսոր Յ. Խաչիկյանի աշխատություններում, այդուհանդերձ, խնդրո առարկան չի սպառվել և բազմաթիվ հարցեր մնացել են չլուսաբանված կամ մասնակի են հետազոտվել:

Հետազոտության օբյեկտը և առարկան: Հետազոտության օբյեկտը պենիտենցիար հանցավորության և դատապարտյալների վիկտիմայնության կանխման հետ կապված հասարակական հարաբերություններն են: Հետազոտության առարկան են դատապարտյալների անվտանգության ապահովման և պենիտենցիար հանցավորության կանխարգելման ոլորտում ծագող հասարակական հարաբերությունները կարգավորող քրեական և քրեակատարողական իրավունքի նորմերը, դատապարտյալների՝ պենիտենցիար վիկտիմայնացմանը նպաստող գործոնները, դատապարտյալի և պենիտենցիար հանցագործության զոհի անձը, պենիտենցիար հանցավորության կանխարգելմանն ուղղված քրեաիրավական և վիկտիմալոգիական միջոցների համակարգը:

Հետազոտության նպատակն ու խնդիրները: Աշխատության հիմնական նպատակն է պենիտենցիար հանցավորության դետերմինանտների վերլուծությունը, հանցագործի անձի և հանցագործության զոհի, ինչպես նաև ազատագրկման վայրերում հանցագործությունների կանխման հետ կապված խնդիրների ուսումնասիրությունը և կանխարգելիչ գործունեության կատարելագործման նպատակով կոնկրետ մեխանիզմների մշակումը: Այս նպատակին հետամուտ փորձ է արվել լուծել ու հետևյալ խնդիրները.

- ուսումնասիրել պենիտենցիար հանցավորության ներկա վիճակը և միտումները,
- վերհանել ազատագրկման վայրերում հանցագործությունների կատարմանը նպաստող գործոնները,
- ուսումնասիրել դատապարտյալների վիկտիմային առանձնահատկությունները,
- ուսումնասիրել ազատագրկման վայրերում

հանցագործությունների կանխարգելման իրավական և կազմակերպական խնդիրները,

- առաջարկությունների մշակել և պենիտենցիար հանցավորություն կանխարգելման կատարելագործման ուղղությամբ:

Յետազոտության մեթոդոլոգիական և մեթոդիկան:

Ուսումնասիրության մեթոդոլոգիական հիմքն են կազմել ճանաչողություն ընդհանուր-գիտական մեթոդները՝ անալիզ և սինթեզ, դեդուկցիա, ինդուկցիա, ինչպես նաև մասնավոր-գիտական մեթոդները, երևույթների քանակական ու որակական վերլուծություն, դասակարգում, ձևական-տրամաբանական, պատմաիրավական, համեմատական-իրավական և այլն:

Յետազոտության տեսական և իրավական հիմքը:

Ատենախոսության տեսական հիմքն են կազմել քրեական, քրեակատարողական իրավունքների, կրիմինալոգիայի, կրիմինալպենոլոգիայի, հոգեբանության ոլորտներում գիտական ուսումնասիրություններ իրականացրած հայ և օտարերկրյա հեղինակների մի շարք աշխատություններ՝ մենագրություններ, ատենախոսություններ, գիտական հրատարակումներ, մեթոդական և ուսումնական ձեռնարկներ, գիտական ու գործնական այլ նյութեր, զեկուլյցներ, օրենքների մեկնաբանություններ և այլն: Ատենախոսության իրավական հիմքն են կազմել ՀՀ Սահմանադրությունը, ՀՀ քրեական օրենսգիրքը, ՀՀ քրեակատարողական օրենսգիրքը, ՀՀ օրենքը «Քրեակատարողական ծառայության մասին» և հետազոտության օբյեկտին ու առարկային առնչվող այլ օրենքներ և իրավական ակտեր:

Յետազոտության փորձառական հիմքը:

Ուսումնասիրության փորձառական հիմքն են կազմել 2000-2011թթ ՀՀ Ան Քրեակատարողական Ծառայության կողմից տրամադրված՝ ՀՀ ազատազրկման վայրերում կատարված հանցագործությունների վերաբերյալ պաշտոնական վիճակագրությունը, ինչպես նաև դատապարտյալների և ՔԿՀ աշխատակիցների շրջանում մեր կողմից անցկացված անանուն հարցումների արդյունքում ստացված տվյալները (35 հարցված աշխատակիցներ, 85 հարցված դատապարտյալներ):

Ատենախոսության գիտական նորույթն ու պաշտպանության ներկայացվող դրույթները:

Ատենախոսության գիտական նորույթը կայանում է նրանում, որ առաջին անգամ փորձ է արվել համակարգային ուսումնասիրության ենթարկել ու ՀՀ-ում պենիտենցիար հանցավորության դետեռմինանտները, վերլուծել ու հանցավորության նշված տեսակի

կանխարգելման ուղիները և մեթոդները: Առաջին անգամ վերհանվել և ուսումնասիրվել են ՀՀ-ում ազատագրկում պատժատեսակի կրման ընթացքում դատապարտյալների վիկտիմայնացման, վիկտիմալոգիական բնույթի կանխարգելիչ միջոցների կիրառման մեխանիզմները, նոր լուծումներ են առաջարկվել ազատագրկման վայրերում դատապարտյալների անձնական անվտանգության ապահովման ուղղությամբ:

Գիտական նորույթի տարրեր են պարունակում նաև պաշտպանության ներկայացվող դրույթները, որոնք հանգում են հետևյալին.

1. Անհրաժեշտ է դատապարտյալների նյութակենցաղային ապահովվածության մակարդակը համապատասխանեցնել միջազգային իրավական չափանիշներին, առաջին հերթին՝ պատժի կրման կացարանային ձևից անցում կատարել խցայինի, բարելավել պատիժը կրող անձանց բնակարանային պայմանները:

Ներկայումս պատժի կրման գործող կացարանային կարգը դատապարտյալների վիկտիմայնացմանը նպաստող հիմնական պատճառներից է:

Պատժի կրման կացարանային ձևից խցայինի անցումը կարող է դրական ազդեցություն ունենալ պենիտենցիար վիկտիմայնացման վրա:

2. Առաջարկվում է վերացնել պատիժը կրելուց պայմանական վաղաժամկետ ազատելու, պատժի չկրած մասնավելի մեղմ պատժատեսակով փոխարինելու հարցերով անկախ հանձնաժողովի ինստիտուտը. դատապարտյալի անձի մասին լրիվ պատկերացում կարող է կազմել միայն պատիժը կատարող ՔԿՅ վարչակազմը ու ամենևին կարիք չկա ընթացակարգը բարդացնելու:

3. Առաջարկվում է նախատեսել պատժի կրումից ազատում՝ առանց նախապայմանների, եթե անձը կրել է դատարանի կողմից նշանակված պատժի 3/4-ը, պատժի կրման ընթացքում դրսևորել է դրական վարքագիծ՝ չունի տույժեր, ՔԿՅ վարչակազմի կողմից արժանացել է խրախուսանքի:

4. Առաջարկվում է ստեղծել էլեկտրոնային գրադարան՝ թույլատրելով դատապարտյալների մուտքը որոշակի կայքեր /լրատվական, տեղեկատվական/ առանց հետադարձ կապի, էլեկտրոնային նամակներ ուղարկելու կամ ստանալու հնարավորության:

5. Պենիտենցիար հանցավորության կանխարգելման հարցում մեծ դեր կարող է խաղալ դատապարտյալների զբաղվածությունը. չնայած նրան, որ դատապարտյալներն ունեն վարձատրվող աշխատանքի իրավունք, փաստացի այդ

իրավունքը չի իրացվում: Ուստի, առաջարկվում է գյուղատնտեսության կամ անասնապահության զբաղվող տնտեսավարող սուբյեկտներին հարկային արտոնություններ տրամադրելու միջոցով շահագրգռել իրենց գործնականությանը ծավալել քրեակատարողական հիմնարկների հարակից տարածքներում՝ պատիժ կրող դատապարտյալներին աշխատանքով ապահովելու նպատակով: Նշված ծրագրի իրականացումը հնարավորություն կտա դատապարտյալներին ունենալ ու սեփական դրամական միջոցները, օգտվելու քրեակատարողական հիմնարկում գործող վճարովի ծառայություններից, կնպաստի դատապարտյալների զբաղվածության խնդրի լուծմանը, բանտային առօրյայից կտրվելու, բանտային ենթամշակույթի նորմերից և ավանդույթներից հեռանալու, ինչը, անկասկած, նախադրյալներ կստեղծի հանցավոր ենթամշակույթի ազդեցության թուլացման, և՛ հետզհետե վերացման համար:

6. Դատապարտյալների բնակարանային պայմանները բարելավելու և քրեակատարողական հիմնարկների գերծանրաբեռնվածության խնդիրը լուծելու նպատակով առաջարկում ենք ՀՀ չբնակեցված տարածքներում կառուցել նոր քրեակատարողական հիմնարկներ:

7. Առաջարկվում է շրջանառության մեջ դնել «Վիկտիմալ ոգիական վիճակագրություն» հասկացությունը՝ տիրող հանցածին վիճակի մասին հավաստի և լրիվ տեղեկատվություն ստանալու համար: Վիկտիմալ ոգիական վիճակագրությունը պետք է դիտել որպես իրավական վիճակագրության մաս, որն ուսումնասիրում է գոհի անձի և վարքագծի քանակական բնութագիրը՝ հանցագործությունների կանխարգելման, կանխման և բացահայտման նպատակով:

Այս կապակցությամբ առաջարկվում է ՀՀ ԱՆ Քրեակատարողական ծառայության՝ կալանավորվածներին պահելու վայրերի և քրեակատարողական հիմնարկների Ներքին Կանոնակարգը համալրել «ԲԿՂ-ներում հանցագործության գոհերի մասին տվյալներ» բաժնով, որը կներառի տվյալներ գոհերի ժողովրդագրական հատկանիշների, վիկտիմիզացման պատճառ դարձած հանցագործության տեսակի, հասցված վնասի բնույթի և չափի, վնասը հասցնելու պահին գոհի վիճակի վերաբերյալ:

8. Կարևորելով գոհի դերը հանցավոր վարքագծի մեխանիզմում՝ դատապարտյալների վիկտիմիզացման կանխարգելման նպատակով, առաջարկվում է «Կալանավորվածների և դատապարտյալների հետ սոցիալական, հոգեբանական և իրավական աշխատանքներ իրականացնող

կառուցվածքային ստորաբաժանումների գործնական կարգի» «Սոցիալական, հոգեբանական և իրավական աշխատանքների իրականացումը դատապարտյալների հետ» գլխի 42-րդ կետի 7-րդ ենթակետը խմբագրել հետևյալ կերպ՝ «... անհրաժեշտության դեպքում՝ դատապարտյալների շրջանում հնարավոր կոնֆլիկտային կամ վիկտիմային իրավիճակների կանխարգելման և լուծման ուղղությամբ անհատական և խմբային խորհրդատվություն տրամադրելը: Կոնֆլիկտների և վիկտիմային իրավիճակների կանխարգելման աշխատանքներն իրականացվում են պարբերաբար: Կոնֆլիկտների և վիկտիմային իրավիճակների կանխարգելումը ներառում է դատապարտյալների շրջանում միջանձնային լարված հարաբերությունների բացահայտում, որն իրականացվում է հետևողական դիտարկումների և անհատական գրույցների միջոցով...»:

9. Հանցավոր ենթամշակույթի բացասական ազդեցության չեզոքացման հիմնական միջոց կարող է լինել քրեակատարողական օրենսդրության հետագա մարդասիրացումը, ուստի անհրաժեշտ է խելամտորեն մեղմացնել պատժի կրման պայմանները և վերացնել անհիմն ու ոչնչով չարդարացված արգելքներն և սահմանափակումները, քանի որ վերջիններս դատապարտյալների շրջանում առաջացնում են ընդվզում, ներքին Կանոնակարգին չենթարկվելու ցանկություն, ստիպում են նրանց արդարություն փնտրելու ազատագրկման վայրերում գործող ոչ ֆորմալ կառույցներում, հանցավոր աշխարհի օրենքներում:

10. Անհրաժեշտ է դատապարտյալների նկատմամբ վարչակազմի ներկայացուցիչների բացասական վերաբերմունքի փոփոխությունը՝ սովորեցնելով հարգել դատապարտյալների իրավունքները: Նույնպիսի վերաբերմունք պետք է ձևավորել նաև դատապարտյալների մեջ վարչակազմի ներկայացուցիչների նկատմամբ, ինչը հնարավոր է միայն վերջիններիս կողմից դատապարտյալների անձնական խնդիրները լուծելու փորձի, նրանց իրական օգնություն ցույց տալու, այլ դատապարտյալների ոտնձգություններից պաշտպանելու դեպքում:

11. Առաջարկվում է նաև «Կալանավորվածների և դատապարտյալների հետ սոցիալական, հոգեբանական և իրավական աշխատանքներ իրականացնող կառուցվածքային ստորաբաժանումների գործնական կարգի» «Դատապարտյալների ախորոշումը, գնահատումը և բնութագրումը

հոգեբանական և իրավական աշխատանքներ իրականացնելիս» գլխում նախատեսել նաև միջոցառումներ՝ ուղղված այն դատապարտյալների բացահայտմանը, որոնց՝ պենիտենցիար հանցավորության գոհ դառնալու հավանականությունը մեծ է՝ ելնելով իրենց վարքագծային և անձնային առանձնահատկություններին:

12. Անհրաժեշտ է անհատական մակարդակում վիկտիմիզացման կանխարգելման հիմնական միջոցների թվին դասել դատապարտյալների հետ անհատական գրույցների անցկացումը, դատապարտյալի վրա բացասական ազդեցություն թողնող կապերից և պայմաններից նրա մեկուսացումը, նշված անձանց սոցիալական և հոգեբանական օգնության տրամադրումը:

Աշխատանքի տեսական եվ գործնական նշանակությունը:

Ատենախոսության տեսական նշանակությունն այն է, որ նպաստում է պենիտենցիար հանցավորության, դրա պատճառների և պայմանների մասին պատկերացումների համակարգմանը, խորացմանը, թույլ է տալիս բացահայտելու ազտագրկման վայրերում պատիժ կրող դատապարտյալների հանցավոր վարքագծի իրական մեխանիզմները: Աշխատության մեջ արված առաջարկությունները ուղղված են հանցավորության նշված տեսակի կանխման տեսական և գործնական ուղիների կատարելագործմանը և կանխարգելիչ համակարգի ստեղծմանը:

Ատենախոսության գործնական նշանակությունը այն է, որ դրանում ձևակերպված դրույթները, քրեական և քրեակատարողական օրենսդրության համապատասխան նորմերի կատարելագործմանն ուղղված առաջարկությունները կարող են օգտագործվել իրավապիրառ պրակտիկայում, ինչպես նաև քրեական իրավունքի, քրեակատարողական իրավունքի, կրիմինալոգիա և վիկտիմալոգիա առարկաների դասավանդմանը նթացքում:

Չետագոտության արդյունքների փորձարկումը:

Ատենախոսության թեման հաստատվել է Երևանի պետական համալսարանի իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնում, որտեղ անցկացվել են դրա քննարկումն ու գրախոսությունը: Ատենախոսության առավել կարևոր դրույթները տեղ են գտել հեղինակի հրապարակումներում, ինչպես նաև Երևանի պետական համալսարանի իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնում ներկայացված գեկույցներում:

Ատենախոսության ծավալը և կառուցվածքը:

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք

գլուխներին, որոնք պարունակում են վեց պարագրաֆներ, եզրակացություննից և օգտագործված գրականության ցանկից:

Ատենախոսության հիմնական բովանդակությունը:

Ատենախոսության ներածություն մեջ հիմնավորված է ընտրված թեմայի արդիականությունը, բացահայտված է աշխատության գիտական նորությունը, ցույց են տրված հետազոտության գիտական նպատակն ու խնդիրները, օբյեկտը, մեթոդաբանական հիմքը և տեսական բազան, ձևակերպված են պաշտպանության ներկայացվող դրույթները, ներկայացված են հետազոտության տեսական ու գործնական նշանակությունը, արդյունքների փորձարկումը:

Ատենախոսության առաջին գլուխը վերնագրված է «Պենիտենցիար հանցավորության ընդհանուր բնութագիրը»: Դրանում վերլուծված են պենիտենցիար հանցավորության հասկացությունը, շարժընթացը, կառուցվածքը, վիճակը:

Յեղիևակը նշում է, որ ազատագրկման վայրերում հանցավորությունն ասելով պետք է հասկանալ պենիտենցիար հանցավորությունը՝ իր սկզբնական նշանակությամբ, այսինքն՝ դատապարտյալների՝ հասարակություննից հարկադիր մեկուսացման պայմաններում պատժի կրման ընթացքում կատարվող հանցագործությունները:

Ատենախոսության մեջ այն միտքն է շարադրված, որ պենիտենցիար հանցավորության գոյությունը պայմանավորված է ինչպես ընդհանուր հանցավորությանը բնորոշ տնտեսական, սոցիալական, այնպես էլ միայն ազատագրկմանը բնորոշ սոցիալ-հոգեբանական գործոններով: Այս առումով բացասական դեր են կատարում հանրային վտանգավորություն ներկայացնող անձանց կենտրոնացումը մեկ վայրում, հանցագործների բացասական ազդեցությունը միմյանց վրա, միջանձնային կոնֆլիկտները, բանտային ենթամշակույթի իշխող դերը, դատապարտյալների ներգրավումը հակահասարակական, հաճախ՝ նաև հանցավոր խմբավորումների մեջ: Նշված գործոնների թվին կարելի է դասել նաև ՔԿՅ-ներում կենցաղային ապահովման ցածր մակարդակը, դատապարտյալների անգործությունը և այլն:

Յեղիևակի կողմից վերլուծության է ենթարկվել պենիտենցիար հանցավորության գոհ-դատապարտյալների կրիմինալ ոգիական բնութագիրը՝ նշելով, որ ազատագրկման վայրերում բավականին հեշտ է որոշել հանցագործության արտենցիալ գոհերի շրջանակը, ովքեր պետք է դառնան կանխարգելիչ միջոցառումների իրականացման օբյեկտ: Այդ իսկ պատճառով հեղիևակն անչափ կարևոր է համարում

ազատագրկման վայրերում հանցագործության զոհերի՝ կրիմինալ առումով «առավել խոցելի» դարձնող անձնային առանձնահատկությունների բացահայտումը: Տվյալ դեպքում խոսքը անձի վիկտիմայնության մասին է:

Խոսվում է նաև այն մասին, որ ոչ միայն վիկտիմայնությունը, այլև անձի վարքագիծը կարող է հանցագործության զոհ դառնալու պատճառ հանդիսանալ: Այդ դեպքում տեղին է խոսել վիկտիմային վարքագծի մասին: Օրինակ, բանտային ենթամշակույթը, ավելի կոնկրետ՝ նրա օրենքները խախտող թեկուզ անզգույշ մի խոսքը, կարող են դրդել հանցանքի, ընդ որում՝ բռնության մեղք գուցե դրդված:

Վիկտիմայնությունն ասելով ատենախոսը հասկանում է հարաբերականորեն կայուն \$իզիոլոգիական, հոգեբանական և /կամ/ սոցիալական հատկանիշների ամբողջությունն, որն արտաքին գործոնների ազդեցության հետևանքով պայմանավորում է անհատի՝ որպես կանոն, որոշակի տեսակի՝ տվյալ դեպքում ազատագրկման վայրերում կատարվող պենիտենցիար հանցագործություններից զոհ դառնալու հավանականությունը:

Նշվում է նաև, որ պենիտենցիար վիկտիմիզացման կանխարգելման համար անհրաժեշտ է, որ քրեակատարողական հիմնարկների աշխատակիցները ժամանակին կարողանան առանձնացնել վիկտիմայնության մեջ աչքի ընկնող դատապարտյալներին: Հարկ է, որ քրեակատարողական համակարգի աշխատակիցները հատուկ մասնագիտական գիտելիքների կիրառմամբ կարողանան առանձնացնել նշված անձանց վիկտիմայնության ձևավորմանը նպաստող գործոնները կամ դրանց ամբողջությունը, տիրապետեն պենիտենցիար հանցագործության զոհերի անձնային առանձնահատկությունների վերաբերյալ տվյալների:

Ատենախոսության երկրորդ՝ «Պենիտենցիար հանցավորության դետերմինանտները» գլխում հեղինակը քննարկում է օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ գործոնների, ինչպես նաև հանցավոր ենթամշակույթի ազդեցության պատճառները պենիտենցիար հանցավորության վրա, առաջարկում տարբերակներ դրանց հնարավորինս չեզոքացման ուղղությամբ:

Հեղինակը նշում է, որ ՀՀ-ում դատապարտյալների հանցավոր վարքագիծը դետերմինացնող, ինչպես նաև հանցանքի կատարմանը դրդող հիմնական պատճառներից է դատապարտյալների շրջանում հեղինակությունն ձեռք բերելու, հարգված լինելու, ծագած վեճը հարթելու փորձը,

սեփական անվտանգությունն ապահովելու (որպես կանոն ուժի գործադրմամբ), բանտային ենթամշակույթին, պատժի կրման պայմաններին հնարավորինս շուտ հարմարվելու ցանկությունը, «անարդար» դատավճռի դեմ քողարկված կամ բացահայտ բողոքի արտահայտումը, սեռական պահանջմունքները բավարարելու, ալկոհոլ, թմրանյութեր, հոգեներգործող այլ նյութեր ձեռք բերելու, ընտանիքին օգնելու, հարազատներին, ընկերներին տեսնելու ցանկությունը, ինչպես նաև սեփական պատվի և արժանապատվության պաշտպանության ձգտումը. անազատության պայմաններում գրեթե ամեն ինչ՝ ընդհուպ ապրելու իրավունքը, կախված է բանտային աստիճանակարգում դատապարտյալի կարգավիճակից:

Նշվում է նաև, որ դատապարտյալների հակաօրինակական կենսածնը (ավանդույթներ, սոսկոքույթներ, դաջվածքներ, թղթախաղ, ալկոհոլ ամուլություն և թմրամուլություն) նպաստում է նրանց փոխադարձ կրիմինալացմանը: Բանտային կյանքում գերակշռում են դատապարտյալների հակաօրինակական վարքագիծը խտորեն կարգավորող հակասոցիալական ավանդույթներն ու սոսկոքույթները, որոնցից ցանկացած շեղում կարող է հանգեցնել անձի համար բացասական լուրջ հետևանքների: Հանցավոր ավանդույթները դատապարտյալների վարքագծի կայուն և հստակ կարգավորիչներն են, իսկ դրանց երաշխիքներն են ոչ միայն հանցավոր գաղափարախոսությունը, այլև այդ ավանդույթների խախտման համար նախատեսված որոշակի պատժամիջոցները: Հանցավոր ավանդույթների և սոսկոքույթների պահպանությունը կախված է կոնկրետ իրավիճակից, անձի տարիքից, հարմարվողականությունից, դատապարտյալների աստիճանակարգում զբաղեցրած դիրքից, ինչպես նաև քրեակատարողական հիմնարկի առանձնահատկություններից և վարչակազմի գործելաոճից:

Հանցավոր աշխարհի օրենքները նախատեսում են դատապարտյալների խիստ դասակարգում «յուրայինների» և «օտարների», ինչպես նաև յուրաքանչյուր դատապարտյալի դերի և կարգավիճակի հստակեցում: Նման շերտավորման պատճառը առավել վտանգավոր հանցագործների՝ հատկապես կրկնահանցագործների ձգտումն է պատժի կրման ընթացքում ձեռք բերել արտոնություններ այլոց (դատապարտյալների) իրավունքները ոտնահարելու միջոցով: Դա անխուսափելիորեն հանգեցնում է կոնֆլիկտային իրավիճակների, բացասական կողմնորոշում ունեցող դատապարտյալների կողմից ագրեսիվ վարքագծի դրսևորման:

Այս տեղից ենթադրվում է, որ հանցավոր ավանդույթների, սովորույթների և օրենքների պահպանությունը հնարավոր է ապահովել միայն բռնի միջոցներով:

Աշխատանքի երրորդ՝ «Պենիտենցիար հանցավորության կանխումը» գլխում խոսվում է պենիտենցիար հանցավորության կանխարգելման գործում դատապարտյալների անձնային առանձնահատկությունների դերի մասին:

Մասնավորապես՝ ատենախոսը կարծում է, որ հանցավոր վարքագծի դրսևորման իրական պատճառները բացահայտելու համար շատ կարևոր է պարզել անձի արարքների իրական շարժառիթները: Այս տեսակետից շատ կարևոր է, որ հանցագործության շարժառիթը չնույնացվի անձի կողմից իր արարքի կատարման պատճառներին տրված բացատրության հետ:

Շարժառիթները բացահայտելու համար հեղինակը գտնում է, որ պետք է հաշվի առնել ոչ միայն արարքի կատարմանը դրդող՝ անձի պահանջմունքները, այլև այն մղիչ ուժերը, որոնք ուղղորդում են անձին, այսինքն՝ իրական դրդապատճառները, արարքի ներքին դետերմինանտները և որ հանցավոր վարքագծի շարժառիթների բացահայտումը թույլ կտա կանխորոշելու դատապարտյալների նկատմամբ կանխարգելիչ և ուղղիչ ներգործության ուղիները:

Աշխատանքում նշվում է նաև, որ պատժի արդյունավետության բարձրացման ուղիներից է դատապարտյալի մեջ դրա նկատմամբ ճիշտ վերաբերմունքի ձևավորումը: Դատապարտյալը, որը չի զղջում կատարվածի համար և նշանակված պատիժը համարում է անարդարացի, ուղղակիորեն ենթակա է ուղղման, քանի որ չի տեսնում դրա անհրաժեշտությունը, իսկ պատիժը ընկալում է զուտ որպես հարկադրանք:

Միևնույն ժամանակ զղջումը, ամոթի զգացումը և խղճի խայթը չպետք է ենթադրեն անվերջ ինքնախարանում՝ հանգեցնելով հոգեկան տվայտանքների: Չղջումը պետք է ենթադրի մեղքի քավում, այսինքն՝ պատժի կրումը և ուղղումն անձի կողմից պետք է ընկալվեն որպես անհրաժեշտություն: Հանցագործը պետք է գիտակցի, որ ինքը պատժված է արդարացիորեն:

Դատապարտյալների դրական վարքագիծը խթանելու և պենիտենցիար հանցագործությունները կանխելու նպատակով ատենախոսն առաջարկում է վերացնել պատիժը կրելուց պայմանական վաղաժամկետ ազատելու, պատժի չկրած մասնավորի մեղմ պատժատեսակով փոխարինելու հարցերով անկախ հանձնաժողովի ինստիտուտը՝ նշելով, որ անկախ

հանձնաժողովների 9 անդամներից միայն մի քանիսն են ընդգրկվում ենթահանձնաժողովների կազմում և անձամբ ծանոթանում պայմանական վաղաժամկետ ազատման ներկայացված դատապարտյալի անձնական գործին, զրուցում վերջինիս հետ, իսկ հանձնաժողովի մնացած անդամները դատապարտյալի մասին պատկերացում են կազմում և, փաստորեն, որոշում կայացնում ենթահանձնաժողովների անդամների, հաճախ՝ նաև սուբյեկտիվ կարծիքի հիման վրա: Կարծում է, որ դատապարտյալի անձի մասին լրիվ պատկերացում կարող է կազմել միայն պատիժը կատարող ՔԿՅ վարչակազմը ու ամենևին կարիք չկա ընթացակարգը բարդեցնելու:

Առաջարկում է նաև նախատեսել պատժի կրումից առանց նախապայմանների վաղաժամկետ պայմանական ազատում, եթե անձը կրել է դատարանի կողմից նշանակված պատժի 3/4-ը, պատժի կրման ընթացքում դրսևորել է դրական վարքագիծ՝ չուսնի տույժեր, ՔԿՅ վարչակազմի կողմից արժանացել է խրախուսանքի: Յեղիևակը գտնում է, որ դրանով ոչ մի կերպ չի նսեմացվում դատարանի դերը, քանի որ դատարանի առաքելությունն է իրականացնելու արդարադատություն և նշանակելու արարքի բնույթին և վտանգավորությունը համապատասխան պատիժ՝ պատժի նպատակների իրականացումը վստահելով ՔԿՅ վարչակազմին: Եվ այն, որ դատապարտյալը, համապատասխանելով ներկայացվող բոլոր չափանիշներին, ենթակա է առանց նախապայմանների ազատարձակման, վկայում է ոչ թե դատարանի կողմից նշանակված պատժի անտեսման, այլ պատժի նպատակների իրականացման մասին:

Ատենախոսության **եզրակացություն** մեջ հեղինակն արել է ներքոհիշյալ եզրահանգումները, բերել համապատասխան առաջարկություններ:

Պենիտենցիար հանցավորությունն ասելով պետք է հասկանալ հանցավորությունն ազատագրկման վայրերում, այսինքն՝ հասարակությունից հարկադիր մեկուսացման պայմաններում դատապարտյալների կողմից պատժի կրման ընթացքում կատարվող հանցագործությունների ամբողջություն: Այս տեղից հետևությունն՝ պենիտենցիար հանցավորության տարանջատումը ընդհանուր հանցավորությունից պայմանավորվում է հետևյալ երկու չափանիշներով. նախ՝ նոր հանցանքը կատարում է նախկինում այլ հանցանքի կատարման համար ազատագրկման դատապարտված անձը, և երկրորդ՝ հանցանքը կատարվում է ազատագրկման վայրում՝ ազատագրկման ձևով պատժի կրման ընթացքում:

1. Ուսու մնասիրված ժամանակաշրջանում Հայաստանի բոլոր քրեակատարողական հիմնարկներում միջին հաշվով տարեկան կատարվել է 25 հանցագործություն, որը կազմում է ընդհանուր հանցավորություն 0,4%:

2. Առանց հանցագործի և տուժողի փոխարարությունների, վերջինիս վարքագիծը ուսու մնասիրելու՝ հնարավոր է լրիվ ծավալով բացահայտել ազատագրկման վայրերում կատարված հանցագործությունների համար էական նշանակություն ունեցող բոլոր հանագամանքները և կազմել դրանց ամբողջական պատկերը, ինչն առաջին հերթին անհրաժեշտ է կանխարգելիչ միջոցառումների մշակման, հանցագործությունների բացահայտման, հետաքննության անցկացման, պատժի և պատասխանատվության անհատականացման համար:

Հանցագործը, տուժողը և հանցածին իրավիճակը սերտ փոխկապակցված են և կազմում են մեկ ամբողջական համակարգ, որը կարող է գոյություն ունենալ միայն նշված բոլոր տարրերի առկայության դեպքում: Ազատագրկման դատապարտված դատապարտյալների վարքագիծը կարգավորվում է ոչ միայն և ոչ այնքան կանոնակարգի պայմաններով, որքան բանտային ենթամշակույթով, ավանդույթներով, ինչի պատճառով զոհի վարքագիծը էական դերակատարում է ունենում հանցանքի կատարման մեխանիզմում:

3. Անհրաժեշտ է, որ քրեակատարողական հիմնարկների աշխատակիցները ժամանակին կարողանան առանձնացնել վիկտիմայնությունը ամբաջքի ընկնող դատապարտյալներին: Հարկ է, որ քրեակատարողական համակարգի աշխատակիցները հատուկ մասնագիտական գիտելիքների կիրառմամբ կարողանան առանձնացնել նշված անձանց վիկտիմայնություն ձևավորմանը նպաստող գործոնները կամ դրանց ամբողջությունը, տիրապետեն պենիտենցիար հանցագործության զոհերի անձնային առանձնահատկությունների վերաբերյալ տվյալների:

4. Ազատագրկման վայրերում հանցավորությանը նպաստող գործոններից են անձի հոգեկան և հոգեֆիզիոլոգիական առանձնահատկությունները, որոնք

- ներգործում են ֆիզիոլոգիական և հոգեբանական գործընթացների, իսկ դրանց միջոցով նաև մոտիվացիայի ձևավորման վրա,

- ազդում են ինչպես սեփական հնարավորությունները, այնպես էլ ստեղծված իրավիճակի առանձնահատկություններն արեկվատ գնահատելու ունակություն վրա,

• ինքնատիպ «կատալիզատորի» դեր են խաղում վիկտիմայնոսթյան ձևավորման գործում:

5. Հայաստանի ազատագրկման վայրերում հանցավոր վարքագծի դրսևորմանը նպաստող ներքին գործոններից են՝

ա. Հոգեպես անհավասարակշիռ, Եսակենտրոն, դյուրագրգիռ, ագրեսիվ անձանց առկայությունը, որոնք, հաճախ ընկնելով հեղինակությունների բացասական ազդեցության տակ, դառնում են հանգամանքների զոհ: Իսկ ահա հանցավոր աշխարհի «առաջնորդները» կամ ուղղակի «բանտային հեղինակությունները», չեն հայտնվում վարչակազմի տեսադաշտում: Նրանք հաճախ աշխատում են անձամբ չգործել, այլ մնալով ստվերում՝ կազմակերպել և ղեկավարել հանցագործությունները:

բ. Դատապարտյալների երիտասարդ տարիքը /21-25/, ինչև անուղղակիորեն, բայց անկասկած ունի հանցածին նշանակություն: Այդ մասին է վկայում նշված տարիքային խմբի հանցավոր ակտիվության ամենաբարձր աստիճանը: Չարմանալի չէ, որ հանցագործությունների ընթացքում նրանք հաճախ ղեկավարվում են հոլյզերով և ո՛չ բանականությամբ:

գ. Հանցանք կատարելիս դատապարտյալների հարբածությունը: Հանցագործությունների պահին դատապարտյալների 1/3-ը գտնվում է ալկոհոլի ազդեցության տակ: Իսկ ինչպես ցույց են տալիս մեր ուսումնասիրության արդյունքները, հենց հարբածությունն է հաճախ դառնում հանցագործությանը նպաստող պայման: Բացի այդ, հարբած վիճակում պենիտենցիար հանցագործություններ կատարած անձանց մեծ մասը վկայում է քրեակատարողական հիմնարկներում անվտանգության ապահովման ուղղությամբ վարչակազմի կողմից տարվող աշխատանքների լուրջ թերացումների մասին:

դ. Պատժի կրման պայմանների նկատմամբ բացասական վերաբերմունքը (դատապարտյալների մոտ 23%-ը պատժի կրման պայմանների խախտողներն են, ընդ որում նրանց մեծ մասը՝ չարամիտ):

ե. Ուսումնական գործընթացի նկատմամբ բացասական վերաբերմունքը. այդ արժեքները արժեզրկվում են անազատության պայմաններում:

զ. Դաստիարակչական բոլոր տեսակի աշխատանքների հերքումը՝ կապված դրանց ձևական և ոչ մասնագիտական մակարդակով անցկացնելու հետ:

է. Հանցավոր ենթամշակույթին հետևելը

ը. Անձի այլասերված պահանջմունքները: Անազատության

մեջ ևս շարունակում է գործել անձի սեռական, բնական պահանջմունքը: Բայց, քանի որ այդ պահանջմունքի բավարարումը սահմանափակված է մեկուսացման պայմաններով, դատապարտյալների միատեռ զանգվածով, երկարատև տեսակցությունների սահմանափակ քանակով (ինչն էլ, ի դեպ, քրեակատարողական հիմնարկներում սեռական այլասերվածության պատճառն է), ապա անձը, ունենալով բացասական արժեքային կողմնորոշվածություն, լինելով ծայրաստիճան պարզունակ և զուրկ հոգևոր արժեքներից, բնական այդ պահանջմունքը վերածում է անոմալիայի և հանգեցնում սեռական էքսցեսների:

6. Պենիտենցիար հանցավորությանը նպաստող օբյեկտիվ գործոններից են

ա. դատապարտյալների հետ տարվող դաստիարակչական բնույթի աշխատանքների ցածր մակարդակը,

բ. դատապարտյալների անգործությունը,

գ. դատապարտյալների ոչ ճիշտ տեղաբաշխումը. վարչակազմը հաճախ անտեսում է նրանցից յուրաքանչյուրի անցած հանցավոր ուղին, տարիքային առանձնահատկությունները, ինչը հաճախ հանգեցնում է նրան, որ «փորձառու» և ագրեսիվ տրամադրված հանցագործները բնակեցվում են դրական բնութագրվող, նաև առաջին անգամ դատապարտված անձանց հետ, որը տեղիք է տալիս առաջինների կողմից վերջիններիս նկատմամբ ճնշումների և բռնության գործադրման՝ ներառելով նաև համասեռ բռնությունը,

դ. պատժի կրման պայմանների ոլորտում վարչակազմի թերացումները, դատապարտյալների նկատմամբ թույլ հսկողությունը, մոլախաղերով զբաղվելու, թմրանյութեր ձեռք բերելու, ինչպես նաև այլ բնույթի պենիտենցիար հանցանքներ կատարելու հնարավորությունը,

ե. անբավարար հսկողությունը գիշերային ժամերին,

զ. ազդանշանային համակարգի թերությունները,

է. վատլուսավորությունը՝ հատկապես գիշերային ժամերին,

ը. դատապարտյալների հետ տարվող դաստիարակչական բնույթի աշխատանքների անբավարար մակարդակը: Վերջինս արտահայտվում է նաև նրանում, որ սեռական կյանքի խնդիրներին առնչվող դասախոսություններ և զրույցներ դատապարտյալների հետ գրեթե չեն տարվում: Բժշկական անձնակազմը կանոնավոր կերպով չի հետազոտում դատապարտյալներին՝ արվամոլներին առանձնացնելու, հաշվառելու և նրանց հետ անհատական հոգեբանական աշխատանքներ տանելու համար,

թ. օպերատիվ-հետախուզական գործնեություն թյան թերացումները՝ կապված օպերատիվ տեղեկատվություն ցածր մակարդակի հետ (դատապարտյալների մտադրությունների, ծրագրերի մասին անտեղյակությունը):

7. Ազատագրկման վայրերում հանցագործությունների մեծ մասի կատարումը պայմանավորված է հանցավոր աշխարհի ավանդույթներով և սովորույթներով: Քրեակատարողական հիմնարկներում կատարվող հանցագործությունների կեսից ավելին, այսպես թե այնպես, պայմանավորված է պատիժ կրող դատապարտյալների շրջանում պաշտամունքային նշանակություն ունեցող ավանդույթներին և սովորույթներին անշեղորեն հետևելով:

8. Պենիտենցիար վիկտիմիզացիայի կանխարգելումը պենիտենցիար հանցավորության կանխարգելման նոր և ինքնուրույն ուղղություն է, որը թույլ կտա առավելագույնս լրիվ և բազմակողմանիորեն օգտագործելու ազատագրկման վայրերում հանցավոր ոտնձգություններից զոհերի պաշտպանության համար նախատեսված բոլոր հնարավորությունները: Պենիտենցիար վիկտիմիզացման կանխարգելման նպատակն է ազատագրկման վայրերում հանցավոր ոտնձգությունների զոհերի ինչպես պոտենցիալ, այնպես էլ առկա վիկտիմիզացման կանխումը:

10. Պենիտենցիար վիկտիմիզացման կանխարգելման իրավական միջոցառումների կատարելագործման հիմնական ուղղություններն են՝ ա) մի շարք օրենսդրական և գերատեսչական նորմատիվ իրավական ակտերում վիկտիմալոգիական բովանդակությամբ լրացումներ կատարելը, բ) վարչակազմի ներկայացուցիչների և իրավապահ մարմինների նկատմամբ վստահություն ներշնչելը, գ) քրեակատարողական քաղաքականության հետագա մարդասիրացման ապահովումը (ԲԿԳ գործնեությունները պահանջում է պատժի կրման այնպիսի պայմանների ստեղծում, որոնք կնպաստեն դատապարտյալների միջանձնային հարաբերություններում լարվածության թուլացմանը), դ) օրենսդրական մակարդակով դատապարտյալներին վարձատրվող աշխատանքով ապահովելը, ե) իրավական նորմերում փոփոխություններ կատարելը՝ դրանց վիկտիմային բնույթը չեզոքացնելու նպատակով, զ) պենիտենցիար հանցավոր ոտնձգություններից վնաս կրած դատապարտյալներին փոխհատուցում տրամադրելու վերաբերյալ իրավական հիմք և մեխանիզմներ մշակելը:

11. Դատապարտյալների ուղղմանն հետ կապված աշխատանքները պետք է հիմնվեն անձնային առանձնահատկությունների մանրակրկիտ ուսումնասիր-

րու թյան, և որ ամենակարևորն է՝ հանցավոր գործնեության շարժառիթների բացահայտման և դատապարտյալների դատակարգման վրա: Անհրաժեշտ է բացահայտել յուրաքանչյուր դատապարտյալի բնավորության բացասական և դրական կողմերը, որոնց հիման վրա կարելի կլինի ճիշտ կազմակերպել ուղղման գործընթացը:

Ատենախոսական սույն հետազոտության հիմնական դրույթներն արտացոլված են հեղինակի կողմից հրատարակված հետևյալ գիտական հոդվածներում՝

1) «Հանցավոր ենթամշակույթի» ազդեցությունը պենիտենցիար հանցավորության վրա // Բանբեր Երևանի համալսարանի / Իրավագիտություն, 2013, № 3 (141), Էջեր 42-56:

2) Պենիտենցիար հանցավորությանը նպաստող գործոնները // Բանբեր Երևանի համալսարանի / Իրավագիտություն, 2014, № 1 (142), Էջեր 67-79:

3) Դատապարտյալների վիկտիմայնացման կանխարգելման հիմնախնդիրները քրեակատարողական հիմնարկներում // ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտների և հայցորդների 2013թ. նստաշրջանի նյութերի ժողովածու, Երևան, 2014, Էջեր 203-220

4) Պենիտենցիար հանցագործության գոհ – դատապարտյալների կրիմինալ ոգիական բնութագիրը // Դատական իշխանություն / № 12 (186), 2014, Էջեր 50-56:

5) Պենիտենցիար հանցագործության գոհերի կրիմինալ ոգիական բնութագիրը // Պետություն և իրավունք, 2015, № 3-4(69-70), Էջեր 78-85:

6) Պենիտենցիար հանցավորությունը Հայաստանի հանրապետությունում // ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտների և հայցորդների 2015թ. նստաշրջանի նյութերի ժողովածու, Երևան, 2016, Էջեր 495-504:

ПЕНИТЕНЦИАРНАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

РЕЗЮМЕ

Диссертационная работа посвящена исследованию пенитенциарной преступности в РА. Основная цель работы – анализ детерминант данного вида преступности, личности преступника и жертвы преступления, а также исследование проблем, связанных с предотвращением преступлений в исправительных учреждениях, а также выработка конкретных механизмов усовершенствования профилактической деятельности.

Положения, выносимые на защиту, отличаются научной новизной и сводятся к следующему:

1. Уровень материально-бытового обеспечения осужденных необходимо привести в соответствие с критериями международно-правовых актов: в первую очередь, совершить переход осужденных к камерной форме их содержания, улучшить жилищные условия отбывающих наказание лиц.

2. Предлагается устранить институт независимой комиссии по вопросам условно-досрочного освобождения, замены неотбытой части наказания более легкой формой наказания. Полное представление о личности осужденного может дать только администрация уголовно-исправительного учреждения и абсолютно не имеет смысла усложнять процедуру.

3. Предлагается предусмотреть автоматическое освобождение от отбывания наказания, если лицо отбыло $\frac{3}{4}$ назначенного судом наказания, проявило положительное поведение, не имеет взысканий, имеет поощрение со стороны администрации уголовно-исполнительного учреждения.

4. Предлагается создать электронную библиотеку, разрешив при этом доступ к определенным интернет-страницам (сайтам новостей, информационным) без обратной связи и возможности получать и отправлять электронные письма.

5. В вопросе профилактики пенитенциарной преступности большую роль играет занятость осужденных. Несмотря на то, что осужденные имеют право на оплачиваемый труд, это право фактически не реализуется. Поэтому предлагается путем предоставления налоговых привилегий заинтересовать хозяйствующих субъектов, занимающихся сельским хозяйством и животноводством, развивать свою деятельность на территориях, примыкающих к вышеуказанным уголовно-исполнительным учреждениям с целью обеспечения работой отбывающих наказание осужденных.

6. С целью решения проблемы чрезмерной перегруженности уголовно-исполнительных учреждений и улучшения жилищных условий для осужденных предлагается на незаселенных территориях РА построить новые уголовно-исполнительные учреждения.

7. Предлагается ввести в оборот понятие «виктимологической статистики» для получения полных и достоверных сведений об уровне преступности. Виктимологическую статистику нужно рассматривать как часть правовой статистики, которая с целью раскрытия, предотвращения и профилактики преступлений изучает количественную характеристику поведения и личности жертвы.

8. Основным средством, нейтрализующим негативное воздействие преступной субкультуры, может стать дальнейшая гуманизация уголовно-исполнительного законодательства. Поэтому необходимо разумное смягчение условий отбывания наказания и устранение необоснованных и неоправданных запретов и ограничений, поскольку последние в кругу осужденных вызывают протест, желание не подчиняться внутреннему Уставу, вынуждают их искать справедливость в неформальных структурах, действующих в местах лишения свободы, в законах преступного мира.

9. Необходимо изменить негативное отношение представителей администрации к осужденным, научить их уважать права осужденного. Подобное же отношение необходимо сформировать среди осужденных по отношению к представителям администрации, что возможно лишь при наличии у администрации опыта решения личных проблем осужденных, оказании им реальной помощи, защите их от посягательств других осужденных.

10. Необходимо предпринять меры, направленные на выявление тех осужденных, у которых, исходя из личностных особенностей и линии поведения, риск стать жертвой пенитенциарной преступности наиболее велик.

11. Необходимо на индивидуальном уровне к числу основных профилактических мер виктимизации отнести проведение индивидуальных бесед с осужденными, изоляцию осужденного от условий и связей, оказывающих на него негативное воздействие, предоставление психологической и социальной помощи указанным лицам.

ANNA ASATRYAN
PENITENTIARY CRIME IN THE REPUBLIC OF ARMENIA
RESUME

The problem of penitentiary crime is discussed in the The main purpose of the research is to analyse the determinants of Penitentiary crime, personality of the criminal and the victim, to examine problems related to the prevention of crime at penitentiary institutions and to elaborate concrete mechanisms to improve preventive activities.

The scientific novelty of the research draws to the following conclusions:

1. It is necessary to adjust the level of living conditions of prisoners to the standards set by international legal acts, firstly, by changing confinement conditions from dormitory type living to separate cells, by improving housing conditions of prisoners serving sentence.

3. It is proposed to eliminate institute of independent parole commission dealing with issues of early conditional release or substitution of a milder punishment for the unserved part of a sentence. Only penitentiary institution administration can have full understanding of the convicted person and there is no need to complicate the procedure.

4. It is recommended to foresee automatic exemption from punishment if the prisoner has served $\frac{3}{4}$ of the sentence and exhibited exemplary behaviour while incarcerated, has no penalties, and has been rewarded by prison administration.

2. It is recommended to create an electronic library which will allow access of prisoners to certain websites / news, information / without possibility of feedback, sending or receiving e-mails.

6. Prisoners' employment can play significant role in penitentiary crime prevention. Despite the fact that prisoners have the right to paid work, it is, in fact, denied. Therefore, it is proposed by providing tax incentives to motivate companies involved in agriculture or animal breeding to develop activities closer to the areas of the mentioned facilities to employ prisoners serving sentences in penitentiaries.

5. It is suggested to build new penitentiary facilities in uninhabited areas of the RA to improve housing conditions of prisoners and to solve the problem of overcrowding in correction institutions.

7. It is recommended to introduce the concept of "victimization statistics" for getting reliable and complete information about the real state of crime. Victimization statistics should be viewed as part of the legal statistics which studies the quantitative characteristics of victim's personality and behaviour for the purposes of crime prevention, suppression and revelation.

8. Further humanization of penitentiary legislation can serve as main measure

for neutralization of negative influence of criminal subculture. Therefore, it is necessary to soften judiciously conditions of confinement and eliminate unreasonable and unjustified prohibitions and restrictions, as they can lead to revolt among the prisoners, to desire not to follow internal regulations, also they can make them seek justice in informal structures which exist in places of detention or in laws of criminal world.

9. It is important to change negative attitude of prison administration towards inmates by training them to respect the rights of prisoners. Similar attitude needs to be formed also among inmates towards the administration which is possible only in cases if the latter tries to solve personal problems of inmates, provides them with real help, protects prisoners from assaults of other inmates.

10. It is necessary to take measures aimed at identification of those prisoners, who have high probability of becoming victims of penitentiary crime due to their behavioural and personal peculiarities.

11. Individual interviews with prisoners, isolation of a prisoner from conditions and connections which have negative influence, and provision of social and psychological assistance to these people are among main measures preventing viktimization on personal level.